

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ТА ПОШИРЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

В. І. Павленко

Висвітлюються сучасні методики, технології вивчення системи роботи вчителя та поширення нових прогресивних освітніх ідей, досягнень сучасної педагогічної науки, зокрема досвід реалізації в загальноосвітніх навчальних закладах Полтавського району педагогічних технологій "Портфоліо", "Європейське мовне портфоліо" та розробленого Полтавським районним методичним кабінетом проекту "Інформаційна районна система освіти", який має на меті забезпечення науково-методичної підтримки освітніх закладів, інноваційної діяльності педагогів, виявлення і поширення кращих зразків учительської творчості.

Ключові слова: інновації, передовий педагогічний досвід, портфоліо вчителя, "Європейське мовне портфоліо".

Павленко В. И. Современные аспекты изучения системы работы учителя и распространения передового педагогического опыта

Освещаются современные методики, технологии изучения системы учителя и распространения новых прогрессивных образовательных идей, технологий, достижений современной педагогической науки, в частности, опыт реализации в общеобразовательных учебных заведениях Полтавского района педагогических технологий "Портфолио", "Европейский языковой портфолио" и разработанного Полтавским районным методическим кабинетом проекта "Информационная районная система образования", призванного обеспечить научно-методическую поддержку образовательных заведений, инновационной деятельности педагогов и распространения лучших образцов учительского творчества.

Ключевые слова: инновации, передовой педагогический опыт, портфолио учителя, "Европейский языковой портфолио".

Pavlenko V. I. Modern Aspects of Studying Teacher's System of Work and of Distribution of Progressive Pedagogical Experience

Modern methods are covered, technologies of studying teachers experience and distribution of new progressive ideas, achievements of modern pedagogical science, in particular the experience of implementation in secondary schools of Poltava district pedagogical technologies "Portfolio", "European language portfolio" and developed by the Poltava regional methodical Cabinet project "Regional information system of education", which aims to provide scientific and methodological support for the educational institutions of innovative activity of teachers, identification and distribution of best teaching samples creativity.

Keywords: innovations, front-rank pedagogical experience, the teacher's portfolio, European speech portfolio.

Постановка проблеми. Прогрес технологій у світі потребує інтелектуалізації праці та відповідно створення умов для оновлення педагогічного процесу [7, с. 4]. На сучасному етапі зміни відбулися у навчальних програмах, викладанні навчальних дисциплін, організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Зокрема, нові Державні стандарти початкової загальної освіти та базової і повної загальної освіти передбачають вивчення двох іноземних мов, впровадження із 2-го класу інформаційно-комунікаційної освіти, посилене використання здоров'язберезувальних техно-

логій тощо. Це неможливе без упровадження в освітньому процесі активних методів навчання, комплексного переходу на нові освітні моделі, а отже, готовності учителя до постійного професійного зростання та соціальної мобільності. Тому актуальним завданням керівників навчальних закладів є розроблення й реалізація шкільними колективами моделі вивчення й поширення передового педагогічного досвіду.

Мета статті – висвітлити досвід управлінської діяльності методичного кабінету відділу освіти Полтавської РДА (далі – Полтавський РМК) в напрямі вивчення

Павленко Володимир Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, голова Полтавської районної державної адміністрації

Рис. 1. Схема передового педагогічного досвіду за Ю. К. Бабанським

системи роботи вчителя та поширення прогресивних освітніх ідей, технологій, досягнень сучасної педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. У процесі педагогічної практики апробуються різні методи, способи впровадження прогресивних педагогічних ідей, технологій, досягнень сучасної педагогічної науки.

Передовий педагогічний досвід (далі – ППД) – сукупність знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи [7, с. 56]. ППД – це педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати забезпечуються шляхом використання оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів і засобів [6, с. 22]. На важливу роль педагогічного досвіду вказували К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко, Ю. К. Бабанський [1, с. 21] (рис.1).

Проблемою передового педагогічного досвіду займалися І. Жерносек, Е. Моносон, К. Скаткін, М. Поташник, Л. Момот, І. Підласий, вказуючи, що ППД забезпечує позитивний результат при менших, ніж зазвичай, затратах часу і сил [7, с. 12].

Питанням передового педагогічного досвіду приділялася значна увага на всіх етапах розвитку освіти. Так, згідно з рішенням колегії Міністерства освіти України від 23.11.1987 р. за № 9/108 "Про вдосконалення системи вивчення й поширення передового педагогічного досвіду" визначено порядок вивчення, узагальнення і поширення ППД на всіх рівнях осві-

ти. Документ не втратив актуальності, оскільки наголошує на тому, що відділи освіти, методичні служби спільно з керівниками освітніх закладів зобов'язані виявляти, ґрунтовно вивчати передовий досвід, виокремлюючи нове, раціональне в роботі окремих учителів, а також сприяти впровадженню результатів цього досвіду у педагогічну практику [9, с. 47].

Упровадження ППД – найбільш недосконала ланка методичної роботи. Проте практика свідчить, що саме від чіткої організації цієї справи залежить досягнення педагогічним колективом стабільно високих результатів навчально-виховного процесу за мінімальної витрати зусиль. Для цього необхідно своєчасно побачити й належним чином оцінити оригінальне, нове і перспективне в педагогічній роботі, створити сприятливі умови для його поширення.

Виклад основного матеріалу. Важливе значення у вивченні, моделюванні, узагальненні і поширенні перспективного педагогічного досвіду належить методичній службі. На сучасному етапі Полтавський РМК працює над упровадженням моделі вивчення ППД за такими етапами:

- організаційний (планування спільної роботи з адміністрацією ЗОШ щодо вивчення носія ППД);
- аналітичний (експертне оцінювання творчих знахідок учителів; узагальнення одержаних результатів);
- прогностичний (розроблення методичних рекомендацій щодо поширення ППД).

Цілеспрямована робота з упровадження нового у педагогічну практику зосереджується, насамперед, у школі.

Полтавським РМК проаналізовано узагальнені матеріали передового педагогічного досвіду вчителів району за три роки (2010-2012 рр.), зокрема 85 % – із проблем навчання, 15 % – із питань управління.

Відзначимо, що обсяг упровадження вивченого досвіду в навчальну діяльність загальноосвітніх навчальних закладів Полтавського району становить лише 8–10 %. В окремих ЗНЗ спостерігається формальний і безсистемний підхід до вивчення та реалізації у їх діяльності ППД. Процес упровадження передового педагогічного досвіду "обривається" на вирішальному етапі практичного навчання вчителів технології застосування нових методів роботи. Тому важливою умовою реалізації прогресивних освітніх ідей є визначення форм та методів поширення передового педагогічного досвіду.

Вивчення системи роботи вчителя (охоплює всі напрями його роботи) та пошук передового педагогічного досвіду (полягає у висвітленні розв'язання вчителем важливої педагогічної проблеми, доцільності й ефективності використання форм, методів, прийомів задля позитивного результату) здійснюють адміністрації навчальних закладів, методичні служби у рамках дослідження стану викладання предметів, атестації вчителів, роботи методичного об'єднання, проведення семінарів, педагогічних та учнівських конкурсів, змагань. Запорукою ефективності вивчення педагогічного досвіду є: заздалегідь визначений план дослідження ППД; випрацювання висновків стосовно кожного етапу дослідження; володіння методикою та технологією вивчення досвіду.

Полтавським районним методичним кабінетом із 2010–2011 н. р. у навчальних закладах району впроваджується педагогічна технологія "Портфоліо", що є засобом оцінювання професійної діяльності педагога, розвитку здатності до самовдосконалення та вміння шукати шляхи подолання труднощів [2, с. 3]; допомагає відстежити рівень сформованості ключових компетенцій та компетентностей учня й учителя. Опорними школами із упровадження цієї технології у Полтавському районі є Мачухівський НВК (директор С. В. Голуб) та Тростянецька ЗОШ І-ІІІ ст. (директор К. М. Лавроненко).

Портфоліо вчителя – добірка матеріалів, що демонструють рівень професіоналізму педагога і його вміння вирішувати фахові завдання [3, с. 98]. Головне призначення портфоліо – продемонструвати найбільш значущі результати практичної діяльності для оцінювання професійної компетентності його автора. Правильно сформоване портфоліо допомагає

вчителеві вдало представити власний педагогічний досвід, неординарно розповісти про нього, налаштуватися на професійне зростання [5, с.110]. Презентація портфоліо кожним педагогом є мотиваційною основою його особистісного вдосконалення і фахового зростання [4, с.52].

У всіх навчальних закладах Полтавського району впроваджено інформаційно-комунікаційну технологію "Портфоліо". Формуючи портфоліо, вчителі аналізують свою роботу над тією чи іншою актуальною педагогічною проблемою у навчальному році [8, с.14], представляють динаміку навчальної діяльності, вихованості, розвитку учнів, опис умов реалізації педагогічної технології у їх послідовності та взаємозумовленості, що забезпечує імовірність досягнення найвищих результатів навчальної діяльності, подають перелік упроваджуваних ними методик та технологій, питань, які потребують професійного розв'язання. Методичні рекомендації щодо створення портфоліо вчителя надано в додатку 1.

Одним із типів технології "Портфоліо" є "Європейське мовне портфоліо" – інноваційний складник цілісного навчально-методичного комплексу в навчанні школярів іноземної мови. Упродовж останніх років в Україні у навчальному процесі використовується учнівський мовний портфель (мовне портфоліо), метою якого є навчити школярів самостійно вчитися, критично мислити, прагнути до самопізнання й самореалізації [10, с. 4]. Ця інноваційна технологія допомагає учневі накопичувати, систематизувати, узагальнювати, вдосконалювати, самостійно оцінювати рівень своїх знань, умінь і навичок з іноземної мови. Питаннями розроблення і впровадження мовного портфоліо займалася низка іноземних авторів: David Little, Radka Perclova, Francis Goullier [11, с. 5], а також національний експерт проекту "Європейське мовне портфоліо" в Україні Оксана Карп'юк [12, с. 7].

Члени районного методичного об'єднання вчителів іноземної мови навчальних закладів Полтавського району продовж 2010-2011 – 2012-2013 навчальних років працювали над упровадженням "Європейського мовного портфоліо". Проведений методичною службою відділу освіти Полтавської РДА моніторинг запровадження "Європейського мовного портфоліо" в окремих загальноосвітніх навчальних закладах Полтавського району засвідчив, що означена технологія допомагає школярам краще осмислити результати своєї діяльності, а вчителеві – залучити школярів до постановки нових цілей, реально показати динаміку, прогрес у навчанні. Це підвищує мотивацію учнів, заохочує їх до активності й самос-

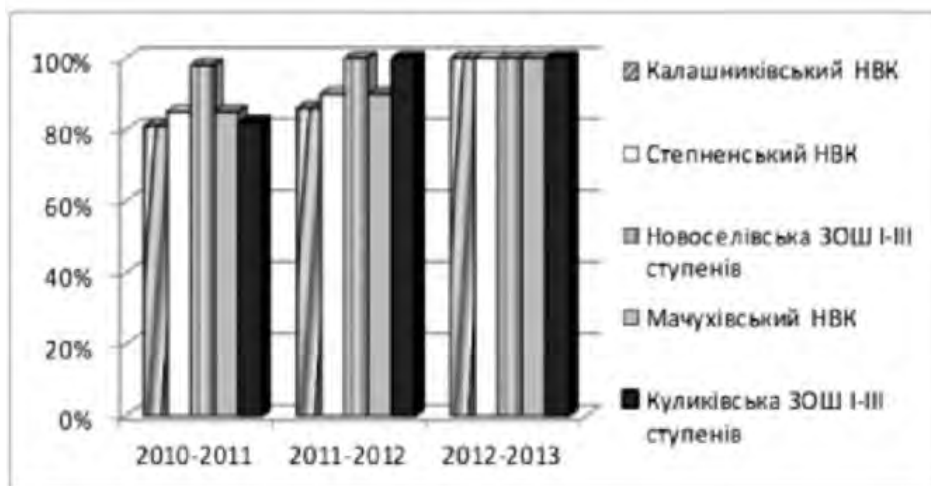

Рис. 2. Динаміка показників середнього бала успішності школярів ЗНЗ Полтавського району з англійської та німецької мов відповідно до кількості введених "Європейських мовних портфоліо" (2010–2013 рр.)

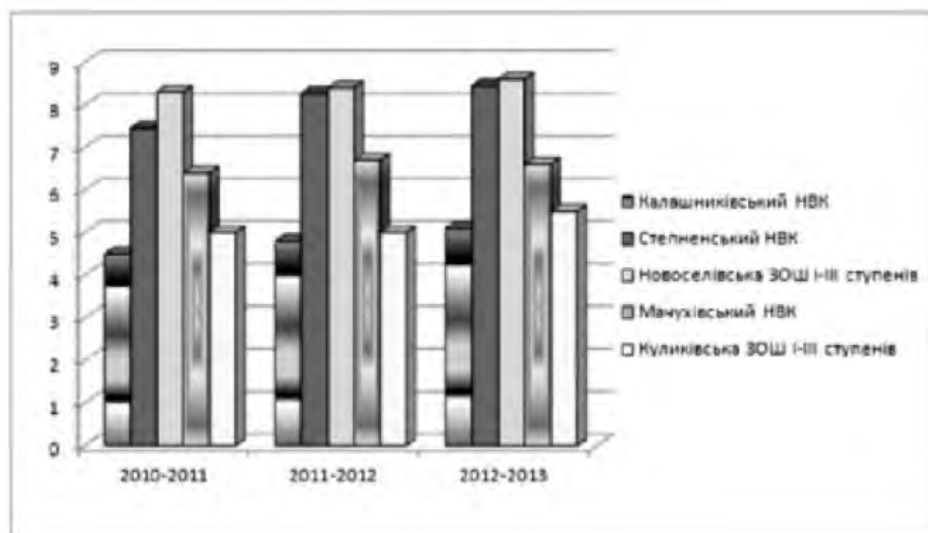

Рис. 3. Рівень навчальних досягнень з іноземної мови одинадцятикласників ЗНЗ Полтавського району (2010–2013 рр.)

тійності, формує загальнонавчальні вміння. Учні Полтавського району (Калашниківського, Мачухівського, Степненського навчально-виховних комплексів, Куликівської, Новоселівської загальноосвітніх шкіл I–III ст.) мають позитивну динаміку показників середнього бала успішності відповідно до кількості введених мовних портфоліо (рис. 2, 3).

Зазначимо, що впровадження "Європейського мовного портфоліо" означає вихід учня на новий рівень самосвідомості, оскільки школяр обирає, оцінює, контролює процес навчання, роблячи його безперервним і сталим, прозорим і ясним. Саме тому на базі Щербанівської ЗОШ I–III ст. (директор С. І. Дорогокупля) Полтавським інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроград-

ського спільно із Полтавським РМК у 2012 р. проведено заняття з учителями іноземної мови навчальних закладів Полтавської області в рамках курсової перепідготовки з теми: "Упровадження "Європейського мовного портфоліо" у навчальних закладах Полтавського району".

У Положенні про районний (міський) методичний кабінет (центр) (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.08.08 № 1119) визначено завдання методичного кабінету (центру), зокрема: формування електронної бази даних щодо перспективного педагогічного досвіду та інноваційної діяльності педагогічних колективів і окремих працівників; створення сучасних науково-методичних матеріалів, фондів навчальної, довідкової, методичної, психолого-педагогічної, наукової,

науково-популярної, художньої та іншої літератури і періодичних педагогічних видань.

Методичний кабінет як науково-методична установа поступово трансформується в сервісний центр щодо надання освітніх послуг педагогічним працівникам, задоволення їх потреб і запитів. Так, у Полтавському районі реалізується проект "Інформаційна районна система освіти (ІРСО)", у рамках якого формується районна колекція цифрових освітніх ресурсів (РКЦОР). Головне завдання РКЦОР – забезпечення науково-методичної підтримки закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, інноваційної діяльності педагогів, виявлення та поширення кращих зразків учительської творчості.

РКЦОР формується за предметно-тематичним принципом і включає ресурси, розроблені методистами районного методичного кабінету та педагогічними працівниками дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів району. Протягом 2012–2013 н.р. в колекцію включено розробки конспектів уроків з української мови та літератури, математики, хімії, біології, іноземної, російської мов, образотворчого мистецтва, трудового навчання, початкової освіти; презентації виховних заходів; графічні зображення, таблиці, музичні ресурси тощо. Матеріали РКЦОР адресовані, перш за все, педагогам. Вони забезпечують потреби як "масового" вчителя, який завантажений роботою і прагне використовувати готові розробки, так і творчого педагога-методиста, котрий самостійно планує уроки і розробляє окремі навчальні матеріали до них.

Як заохочення, за підсумками навчального року автори розробок отримують сертифікат учасника проекту "Інформаційна районна система освіти", що враховується при атестації педагогічних працівників. Окрім того, подані матеріали внесено в картотеку районного банку даних передового педагогічного досвіду.

Висновки та перспективи. Стрімкий розвиток суспільства, модернізація всіх його складових потребують сучасного підходу до добору форм і методів роботи із педагогічними працівниками. Створення в освітніх закладах чіткої, керованої, гнучкої системи виявлення, вивчення та впровадження найновіших досягнень науки і педагогічної практики в навчально-виховний процес має бути головним завданням керівників шкіл, методичних служб. Проводити сучасну науково-методичну роботу означає розвивати професій-

ну майстерність учителів шляхом організації роботи методичних служб; здійснювати дії з прогнозування, діагностування, аналізу, дослідження, організації навчально-виховного процесу; об'єднати педагогічні колективи навколо поставленої мети в напрямі поширення прогресивних освітніх ідей, технологій, досягнень сучасної педагогічної науки; створити на основі системного підходу єдину модель науково-методичної роботи, яка б відповідала запитам конкретного педагогічного колективу.

Додаток 1

Методичні рекомендації щодо створення портфоліо вчителя (за Макаровою Т. Н. [8])

Портфоліо оформляють і у вигляді традиційної папки, і з використанням інформаційних технологій [8, с. 14]. Електронне портфоліо спрощує процес укладання матеріалів, забезпечує постановку вчителем поточних завдань навчально-виховної діяльності та спостереження за їх досягненням, автоматичне датування матеріалів при їх розміщенні і доступність останніх для колег, а також ефективний зворотний зв'язок і оцінювання кожного представленого матеріалу; дає змогу організувати відкрите обговорення досвіду.

Вимоги до оформлення портфоліо. Портфоліо вчителя оформляється у папці, має містити титульну сторінку з особистими даними про педагога та зміст розділів. Кожен матеріал портфоліо повинен датуватися. Вміст портфоліо залежить від мети і завдань, що їх учитель ставить перед собою.

Розділ 1 ("Відомості про вчителя") дає змогу скласти думку про процес індивідуального розвитку педагога і включає матеріали, що відображають досягнення вчителя в різних сферах: прізвище, ім'я, по батькові, рік народження; освіта (що і коли закінчив, отримана спеціальність і кваліфікація згідно з дипломом); трудовий і педагогічний стаж роботи в навчальному закладі; підвищення кваліфікації (назва структури, де прослухані курси, рік, місяць, проблематика курсів); копії документів про наявність учених і почесних звань і ступенів; найбільш значущі урядові нагороди, грамоти, листи подяки; дипломи конкурсів; інші документи на розсуд учителя.

Розділ 2 ("Результати педагогічної діяльності") має давати уявлення про динаміку результатів педагогічної діяльності вчителя за певний період і містить матеріали про результати засвоєння учнями навчальних програм і сформованості в них ключових компетентностей із предмета, що викладається; порівняльний аналіз ді-

яльності педагогічного працівника за три роки на підставі контрольних зрізів, участі вихованців у шкільних та інших олімпіадах, конкурсах, турнірах тощо; результати проміжної і підсумкової атестації учнів; дані про наявність медалістів; відомості про вступ учнів у ВНЗ за тощо.

Розділ 3 ("Науково-методична діяльність") представлений методичними матеріалами, що свідчать про рівень професіоналізму педагога: аналіз роботи над педагогічною проблемою; обґрунтування вибору освітніх технологій, які впроваджує автор портфоліо; обґрунтування використання у практиці тих або інших засобів педагогічної діагностики для оцінювання освітніх результатів; результати роботи з вивчення та упровадження передового педагогічного досвіду (за роками); використання ІКТ у навчальному процесі, технологій навчання дітей з особливими потребами; підсумки участі у професійних і творчих педагогічних конкурсах; результати участі у методичних і предметних тижнях; перелік проведених семінарів, "круглих столів", майстер-класів тощо; звіт про наукові дослідження; характеристика розроблених авторських програм; резюме підготовлених творчих звітів, рефератів, доповідей, статей тощо.

Розділ 4 ("Позаурочна діяльність") містить документ: список творчих робіт, рефератів навчально-дослідницьких робіт, проєктів, виконаних учнями із того чи іншого предмета; перелік переможців олімпіад, конкурсів, змагань, інтелектуальних марафонів тощо; сценарії позакласних заходів, фотографії, презентації, відеоматеріали із записом проведених заходів (виставки, наочні екскурсії, КВК, брейн-ринги тощо); програми роботи гуртків і факультативів тощо.

Розділ 5. ("Навчально-матеріальна база") включає виписку з паспорта навчального кабінету (за його наявності): список словників та іншої довідкової літератури з предметів; список наявних наочних посібників (макети, таблиці, схеми, ілюстрації, портрети); перелік технічних засобів навчання (телевізор, відеомагнітофон, музичний центр, діапроектор тощо); дані про наявність комп'ютера та комп'ютерних засобів навчання (програми віртуального експерименту, контролю знань, мультимедійні підручники тощо); перелік аудіо- і відеопосібників; відомість про наявність дидактичного матеріалу, збірок завдань, вправ, прикладів рефератів і творів тощо; інші документи за бажанням учителя.

Електронне портфоліо вчителя – одна із сучасних інформаційних технологій, покликана допомогти педагогу розвивати

свою професійну компетентність в умовах безперервної освіти. Найефективнішим буде портфоліо у вигляді сайту вчителя. Отже, електронне портфоліо – це веб-базований ресурс, що відбиває індивідуальність і професійні досягнення власника.

Структура електронного портфоліо включає розділи: "Загальна інформація про вчителя" (педагогічне кредо, нагороди, грамоти, подяки); "Науково-методична діяльність" (методичні теми (проблеми), над якими працює вчитель упродовж останніх 5-ти років; моделі і плани уроків; творчі роботи учнів; мережеві сервіси у педагогічній практиці; публікації); "Освітня діяльність" (самоосвіта, підвищення кваліфікації за останні 5 років (рік, місяць, назва установи, де прослухані курси і з якої проблематики, тема міжкурсового завдання), участь у семінарах, конкурсах, проєктах, діяльності методичних об'єднань, експериментальній роботі, проєктах, у панорамі творчих уроків, семінарах, конференціях); "Результати педагогічної діяльності" (досягнення учнів в олімпіадах, конкурсах, змаганнях, проєктах та акціях різної спрямованості, участь учителя у педагогічних конкурсах, відомості про розроблення авторських програм, програм елективних курсів, факультативів, публікації про вчителя).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – Москва : Просвещение, 1985. – 205 с.
2. Бабенко В. Досвід використання портфоліо / В. Бабенко // Директор школи, лицею, гімназії. – 2008. – № 4. – С. 3–5.
3. Васильченко Л. В. Технологія портфоліо в освіті / Л. В. Васильченко // Організація науково-методичної роботи в школі. – Х. : ВГ "Основа", 2009. – С. 97–104.
4. Вікторов В. Г. Моніторинг якості освіти / В. Г. Вікторов // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – 2005. – Вип. 6 (19). – С. 51–58.
5. Восканян Г. Г. Портфоліо як форма оцінки результативності самоосвітньої діяльності вчителя / Г. Г. Восканян // Організація науково-методичної роботи в школі. – Х. : ВГ "Основа", 2009. – С. 106–113.
6. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху : інформ. метод. зб. / [упоряд. Г. О. Сиротенко]. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 124 с.
7. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с.
8. Макарова Т. Н. Типи портфоліо, структура портфоліо / Т. Н. Макарова, В. А. Макаров // Завуч. – 2005. – № 4. – С. 14–24.
9. Про вдосконалення системи вивчення і поширення передового досвіду : зб. наказів та інструкцій Міністерства освіти України. – 1988. – № 1.
10. Сікачова М. Учніське мовне портфоліо // English. – 2009. – № 29 (471). – С. 3–5.
11. Школа майбутнього: Європейське Мовне Портфоліо. Методичний посібник / [укладач Карп'юк О.Д.]. – Тернопіль : Лібра Терра, 2008.
12. David Little, Radka Perclova. The European Language Portfolio: a guide for teachers and teacher trainers. Council of Europe. – Strasbourg, 2003.

Цитувати: Павленко В. І. Сучасні аспекти вивчення системи роботи вчителя та поширення передового педагогічного досвіду / В. І. Павленко // Постметодика. – 2013. – № 3. – С. 15–20.

© В. І. Павленко, 2013. Стаття надійшла в редакцію 23.10.2013 ■